

Participació i polítiques socials

Jordi Usurriaga¹

En el present article em limito a plasmar ordenadament un seguit de suggeriments de diferents companys que crec que recullen el posicionament de la Junta de Govern del CEESC sobre les polítiques socials. Vull agrair les aportacions en aquest article d'en Jordi Navarro, d'Enric Uletjós, d'en Carlos Sánchez-Valverde, així com els consells, els intercanvis d'opinions i la disponibilitat d'en Toni Julià.

Per definició, vivint en societat, fem política. Per tant, exercint la professió d'educador social, fem política. I en tots dos casos ho fem fins i tot sense voler-ho; malgrat veure i sentir que la política no ens interessa. La majoria de la gent fa política? És una pregunta que ens hauríem de plantejar. En el meu cas, tinc una resposta: sempre estem fent política. Tots els dies en fem, fins i tot quan dormim en fem, de política.

Fer política no es limita als polítics. Ells, a més de fer política, com la resta de ciutadans, viuen d'ella. Als altres ens toca viure amb ella, és a dir, amb les seves conseqüències. Si féssim una enquesta sobre l'opinió de la política, la majoria de gent, probablement amb un resultat aclaparador, diria: "no m'interessa la política"; "no hi entenc, de política"; "ja voto quan hi ha eleccions". Però fer política des de la ciutadania, amb tot el que implica aquesta paraula, no es pot limitar a votar, i a oblidar-se'n fins d'aquí a quatre anys, en el millor dels casos. No estar d'acord amb les conseqüències de la política i no fer-hi res, també és fer política, en aquest cas, inhibida. I inhibir-se'n, és a dir, no actuar, també és una forma d'actuar; i els educadors ho sabem molt bé. Quan hem sortit al carrer a manifestar-nos contra la guerra de l'Iraq, per les víctimes del terrorisme, quan hem fet sonar les nostres cassoles, fèiem política. Malgrat no haver tingut el ressò que ens proposàvem, ni haver provocat els canvis que demanàvem, fèiem política. Quan no estem d'acord amb una determinada política, o amb les seves conseqüències, i no hi fem res, també estem fent política i, en aquest cas, legitimant aquesta política que no considerem adequada, o aquelles conseqüències.

Per definició, vivint en societat, fem política. Per tant, exercint la professió d'educador social, fem política

Fer política des de la ciutadania, amb tot el que implica aquesta paraula, no es pot limitar a votar, i a oblidar-se'n fins d'aquí a quatre anys, en el millor dels casos. No estar d'acord amb les conseqüències de la política i no fer-hi res, també és fer política, en aquest cas, inhibida

---

¹ En representació de la Junta de Govern del CEESC.

No només és el nostre dret votar i escollir aquells que creiem que ho faran millor –la majoria de vegades escollim aquells que ho faran menys malament-, és el nostre dret reclamar-los-en responsabilitats, ja sigui quan tornem a votar, o en els espais entre eleccions, tenint en compte que no només és el nostre dret, sinó també la nostra obligació.

Des de la nostra professió, tenim el dret i, al mateix temps, el deure de fer política en un doble sentit: com el comú dels ciutadans, en aquest doble aspecte descrit, votar i reclamar/denunciar/exigir, i també vetllant per les persones amb què treballem. Podem pensar que nosaltres no tenim veu; elles encara en tenen menys.

Ens hem de preguntar si estem satisfets amb les polítiques que ens afecten en els diferents àmbits en què treballem. Però no és només això, encara hi ha àmbits en què no som presents, en d'altres realitats socials que apareixeran de nou i que de ben segur obriran nous camps i àmbits de treball de nous col·lectius desfavorits, exclosos, i que encara avui no podem imaginar. Des dels nostres diferents llocs de feina, també ens hem d'acostumar a anticipar determinades situacions i posar-les en coneixement dels polítics, per tal que comencin a treballar-hi.

Des dels nostres diferents llocs de feina, també ens hem d'acostumar a anticipar determinades situacions i posar-les en coneixement dels polítics, per tal que comencin a treballar-hi

Recentment, hem celebrat a Barcelona el II Simposi Europeu d'Associacions Professionals d'Educadors Socials. Volíem construir-hi la Plataforma Comuna, és a dir, el conjunt de criteris que ens defineixen com a educadors socials, i que es beneficiï de la Directiva Europea de Qualificacions Professionals. Una de les competències que hi hem descrit consensuadament és la de Competències professionals, relatives al sistema social en què es troben funcions de marcat caràcter polític:

- ² Tenir un profund coneixement i capacitat de participar com a professionals autoritzats en la creació de diàleg i en la negociació de decisions de les administracions públiques, que constitueixen el marc local per al treball socioeducatiu.

² Text extret de la Plataforma Comuna elaborada i acceptada per les Associacions Professionals Europees d'Educadors Socials presents al Simposi celebrat a Barcelona del 24 al 26 de novembre de 2004, i que serà presentada a la Comissió Europea en el primer trimestre de 2005.

Per exemple, en polítiques d'infància, joventut, adults, mercat laboral, família...

- Tenir capacitat d'actuar amb relació al fet que l'educació social -com a activitat majoritàriament pública- també resulta de gran interès i atenció envers l'opinió pública. Així l'educador/a social hauria de prendre part en l'actual debat social sobre el treball socioeducatiu i el seu impacte a la comunitat.

Ens hi veiem capacitats? Les duem a terme realment? I, anant una mica més enllà, participem en l'elaboració de les polítiques socials que ens afectaran, primer com a treballadors i en segon terme com a "aplicadors" d'aquestes polítiques?

Quants educadors socials estem satisfets amb les polítiques que afecten la nostra feina diària? Quants cops ens queixem de si falten recursos, de què passarà quan anticipem el final d'una intervenció? Realment, som conscients en el nostre quefer diari que els serveis socials són un dret del ciutadà?

Tots reconeixem que el nostre sistema de serveis socials és relativament jove, i hem d'ajudar-lo a madurar, a què es vagi fent gran. Des del Col·legi podem i hem de fer moltes més coses: reclamar la nostra participació en el disseny i desenvolupament de polítiques socials. Ja hi ha tècnics i buròcrates que redacten i dissenyen lleis; hem de reclamar el fet de poder ajudar-los, de poder desenvolupar aquestes lleis conjuntament, de poder fer-ne el seguiment. Així, la nostra democràcia, el nostre sistema de govern seria més participatiu, més madur. El signe dels nous temps ha de passar per tornar als ciutadans la paraula i la capacitat de decidir sobre què és el que volem; hem de caminar i reclamar un sistema de democràcia més directa i participativa, decidir i intentar resoldre amb la participació de tots els agents, els conflictes que des de la mateixa societat generem.³

11

Ja hi ha tècnics i buròcrates que redacten i dissenyen lleis; hem de reclamar el fet de poder ajudar-los, de poder desenvolupar aquestes lleis conjuntament, de poder fer-ne el seguiment

---

³ Recordeu que la temàtica del proper Congrés Mundial de l'AIEJI, que se celebrarà a Montevideo del 15 al 18 de novembre de 2005, serà: *Inclusió i participació. Reptes ètics, tècnics i polítics. De ben segur que tornaran a sortir totes les reflexions apuntades anteriorment i algunes més. Us convidem a visitar la pàgina web del Congrés: <http://www.educadoressociales05.org/>*

Al mateix temps, hem de reclamar i oferir més participació de les persones amb què treballem. Reclamar, i creure'ns-ho nosaltres primer, fent-los participar en el desenvolupament, disseny i gestió dels recursos on treballem, en la mesura que sigui possible. I no podem oblidar la resta de la societat en general; la seva opinió també compta, són ciutadans i com a tals hi han de participar. La societat la constituïm tots, i tots hi hem de participar. Els serveis socials són un dret universal, a vegades -la majoria de les vegades- de segona classe. Tots tenim clar i present que la sanitat és un dret universal; el mateix hem de pensar i reclamar dels serveis socials.

Jo sento que treballo en una societat que no m'agrada tal i com és; espero que la majoria d'educadors ho percebin igual. Moltes vegades se'ns omple la boca amb expressions com ara "inserció crítica en la societat", "transformació de la societat"; però realment què fem per tal de transformar-la? Llitem per aconseguir-ho? O són expressions que queden bé quan es determinen objectius, quan hi pensem? Ja ha arribat l'hora de dur-ho a la pràctica. No entenc el fet de ser educador sense enfrontar-me a la societat que no m'agrada; no entenc el fet de ser educador i no treballar per tal de canviar-la; no entenc el fet de ser educador i no procurar que sigui més justa, més solidària.

No entenc el fet de ser educador sense enfrontar-me a la societat que no m'agrada; no entenc el fet de ser educador i no treballar per tal de canviar-la; no entenc el fet de ser educador i no procurar que sigui més justa, més solidària

Jo també sóc responsable, la majoria de les vegades, d'exercir control social, de quedar-me còmodament amb allò que els altres han dissenyat, en la cultura de la crítica sense més. La nostra professió és molt jove, molts dels educadors també, però hem de fer una passa endavant, una de ben important. Comencem a reclamar, a denunciar que hi ha serveis i instàncies que no funcionen, i anomenem-los públicament pel seu nom. Denunciem i reclamem que, per a determinades poblacions, hi ha pocs serveis, per exemple joves al carrer, immigrants sense papers, prostitució en condicions de precarietat, drogodependències, sense sostre, víctimes de l'anomenada violència domèstica o de gènere, etc.

Comencem a parlar, a denunciar, a reclamar la poca -per no dir-ne nul·la- participació de les persones amb què treballem en els seus propis processos. De la nul·la incidència de les entitats socials respecte dels serveis socials.

Hem de començar a parlar, a denunciar i a redactar propostes sobre la cobertura dels serveis socials i de la seva universalització; sobre la titularitat pública o privada dels serveis; en quins casos han de ser una o una altra titularitat; què implica que siguin d'un o de l'altre; en quines condicions han de complir els serveis privats. Ens hem d'atrevir a parlar-ne, a denunciar el col·lapse que viuen els serveis socials bàsics.

Parlem sobre els temes bàsics on cada cop queden més palesos els retrocessos i les insuficiències, com són ara la dificultat –per no dir, impossibilitat– d'accés a l'habitatge per l'elevat preu i la insignificant intervenció pública; el fracàs manifest dels plans per afrontar les drogedependències i l'increment i la normalització de les pautes d'abús; de la poca promoció d'alternatives de temps lliure i oci per a joves fora dels esquemes consumistes; de l'increment d'embarassos no desitjats d'adolescents; de la inhibició d'una intervenció decidida en matèria d'absentisme escolar; dels buits legals que hi ha; de la falta de prevenció del fracàs a l'escola i de la violència a les escoles; de les polítiques de reinserció penitenciària i de l'amuntegament a les presons.

I què podem dir sobre el paper residual del desenvolupament comunitari? Alguns pensem que els Centres Cívics són dispensadors d'activitats en lloc de ser espais de participació i de creació de cultura popular. I què podem dir sobre la promoció del clientelisme a les associacions en lloc d'un suport real i no condicionat al moviment associatiu? També hem de denunciar i promoure solucions a falta d'estructures públiques de suport a la família.

Volem reflectir els principis que des del Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya creiem que han de regir, a partir d'ara, les polítiques socials atenent a la reflexió històrica i segons l'estat actual dels serveis socials:

PREVENCIÓ: apostar d'una vegada per totes per una política efectiva de prevenció que ens allunyi de la sensació de "tapar forats", sensació no només professional, sinó instal·lada socialment tal com va quedar de manifest en el discurs d'obertura⁴ del XV

Hem de començar a parlar, a denunciar i a redactar propostes sobre la cobertura dels serveis socials i de la seva universalització; sobre la titularitat pública o privada dels serveis

I què podem dir sobre el paper residual del desenvolupament comunitari?

---

⁴ Veure actes del XV Congrés Mundial de l'AIEJI i del II Congreso Estatal del Educador Social: *Ética y calidad en la acción socio-educativa*. Barcelona, juny 2001, p. 34.

No podem basar la nostra tasca només en el principi de les necessitats, hem de començar a parlar de les competències que pot desenvolupar l'usuari

Congrés Mundial de l'Associació Internacional d'Educadors Socials (AIEJI) pronunciat pel llavors president de la Generalitat de Catalunya, el senyor Jordi Pujol. Són polítiques que no solucionen els problemes i que porten els professionals a la rutina, a l'acomodament i, en última instància, a cremar-nos professionalment.

COMPETÈNCIES: no podem basar la nostra tasca només en el principi de les necessitats, hem de començar a parlar de les competències que pot desenvolupar l'usuari. Aquest fet, a més de dotar-nos d'una nova visió dels casos, en fomentarà la promoció social.

PARTICIPACIÓ: real dels usuaris dels diferents serveis. Si creiem i en fomentem les capacitats, hem de permetre que s'expressin, que assumeixin també compromisos i responsabilitats.

SECTORITZACIÓ: s'ha d'atendre els usuaris al més a prop possible del seu espai de vida quotidiana (casa, barri, ciutat...); s'han de fomentar i revisar els serveis domiciliaris i els serveis d'atenció primària.

I per acabar, volem fer referència a on haurien d'anar les polítiques socials pel que fa als professionals que treballem amb elles:

- Foment del treball en xarxa, definint camps professionals i dignificant la nostra professió amb unes convocatòries clares i sense equívocs.
- Dotació d'unes condicions laborals justes i dignes.
- Foment de la supervisió d'equips i del treball de reflexió.
- Foment i facilitació de la formació contínua i al llarg de la vida.
- Increment dels elements de control de qualitat de la nostra tasca.
- Participació de professionals amb molta experiència i coneixements en l'elaboració i posada en pràctica d'aquestes noves polítiques socials.

Com es menciona en l'article del Congrés de Galícia: "Ideologies, cultura, política i educació social", publicat en aquest mateix número de *Quaderns*, els components culturals, ideològics i sociopolítics estan sempre presents en la nostra pràctica diària. Si volem (i ens ho creiem) exercir la nostra professió des de principis

crítics i reflexius, orientats a millores que prenguin com a suport els processos de canvi social, hem d'incorporar-hi la reflexió sobre les qüestions ideològiques vinculades directament amb la pràctica de l'educació social. La nostra posició no és neutral, i tots ho sabem.

És la nostra obligació, professional i personal, i la nostra responsabilitat, actuar, però també ho és el fet de denunciar i proposar solucions. Atrevim-nos, fem aquesta passa endavant. Busquem i promoguem una nova cultura basada en la construcció col·lectiva del saber, en què totes les opinions siguin vàlides, un cop contrastades amb la pràctica. Una cultura de "codi obert", participativa, sense apropiacions dels resultats.

I com deia en Paulo Freire⁵: "No puc ser mestre (educador) sense posar-me davant dels alumnes (usuaris), sense revelar amb facilitat o resistència la meva manera de ser, de pensar políticament. No escapar de l'apreciació dels alumnes. I la manera en què ells em perceben té una importància cabdal per a la meva tasca. D'aquí, doncs, que una de les meves preocupacions centrals hagi de ser la de buscar l'aproximació cada cop més gran entre el que dic i el que faig, entre el que semblo ser i el que realment sóc".

És la nostra obligació, professional i personal, i la nostra responsabilitat, actuar, però també ho és el fet de denunciar i proposar solucions

---

⁵ Freire, Paulo. Pedagogía de la autonomía. México DF: Siglo XXI, 1997, p. 93.